

Kenelle historia kuuluu?

Koettua keväällä 2015: kännykkäni hälyttää ja huomaan jonkun tavoittelevan minua Tukholmasta. Soittaja kertoo suunnitteilla olevasta kaupungin keskiaikaisia kirkkoja käsittelevästä teoksesta. Hän oli ajatellut minun osuudekseni fransiskaanelijien kirkkoa, joka nykyisin tunnetaan Riddarholmenin kirkkona, mutta suomalaisittain murtava ruotsini saa hänet selvästi hämmentymään – laitoksen kotisivulla kun ei lue, että Tukholman kaupungin historian nykyinen professori on suomalainen, eikä soittaja ilmeisesti tiedä, että matkapuhelinnumeroni alun numerosarja 358 on Suomen suuntanumero. Tozellakin: kun kerron olevani parhaillaan Suomessa, puhelu päättyy pikaisesti, toki lupauksiin palata asiaan sähköpostitse. Asia kyllä eteneekin, sen jälkeen kun itse pitkän ajan perästä tiedustelen kahdesti asiaa soittajalta, mutta nyt ajatuksena on se, että voisin ehkä kirjoittaa Kuninkaanlinnaa vastapäätä sijaitsevasta suomalaisen seurakunnan kirkosta. Fransiskaanelien kirkko on siis osaltani unohdettu. Episodi ei todellakaan ole ensimmäinen kerta, kun saan epäsuorasti tai suorasti ymmärtää, etten oikeastaan ole pätevä sanomaan mitään Tukholman tai ainakaan ruotsalaisten historiasta.

Historia on perinteisesti ollut luonteeltaan kansallinen tieteenlaji. Aivan varhaisimpina historiankirjoituksen ilmiäsuina voidaan pitää myyttisiä tulkintoja maailman synnystä ja oman kansan varhaisvaiheista. Silloinkin, kun histo-

riankirjoitus vähitellen erkani uskonnonharjoittamisesta, menneisyyden taltioinnit keskittyivät valtakuntien ja niiden johtajien vaiheisiin. Vaikka pyrkimystä lähdekritiikkiin ja objektiivisyyden esiintyi jo vuosisatoja sitten – hyvänä esimerkkinä Olaus Petri *Ruotsin kronikassaan* –, valtavirtahistoriat myötäilivät vallanpitäjiä ja kaunistelivat kansallista menneisyyttä. Kun moderni länsimainen historiatiede syntyi 1800-luvulla, sekin palveli pitkään ajatusta kansakuntakeskeisestä menneisyydestä. Eikä tuo ajatus edelleenkaan ole kaukana oppikirjojen ja historian yleisesitysten välittämästä historiakuvasta tai oikeastaan kenenkään historia- ja maailmankäsityksestä. Samalla on ylläpidetty jakoa meihin ja muihin ja jaettu valtioita, kansoja ja kansanryhmiä ikään kuin tärkeysjärjestykseen.

Ruotsissa kansallisen historian ajatus näkyi historiatieteiden kentillä vahvemmin kuin Suomessa, mikä tulee selvimmin esiin siitä, ettei Ruotsissa toisin kuin Suomessa ole yleisen historian oppituleja eikä tieteenalaa. Toki Ruotsissakin tutkitaan antiikin ja ulkoeurooppalaisten kansojen historiaa, mutta kaiken kaikkiaan tutkimus, jossa ruotsalainen tutkija keskittyisi Ruotsin ulkopuoliseen historiaan, on harvinaisempaa kuin Suomessa. Ruotsalaisissa tutkimus- ja opetuslaitosten virantäyttöprosesseissa voi käydä niinkin, että lausunnoissa – siis ulkomaisilta lausunnonantajilta pyydytyissä launnoissa – etusijalle asetettu ei-eurooppalaista

syntyperää oleva historioitsija saa havaita olevansa tilanteessa, jossa työpaikan hakuun julistanut oppilaitos ilmoittaa keskeyttävänsä prosessin etenemisen ja ilmoittaa syyksi tarpeen selvittää, onko sillä varaa täyttää kyseistä vakanssia.

Meillä suomalaisilla ei kuitenkaan ole syytä rehvastella näennäisellä avarakatseisuudellamme. Omassa keskuudessamme olemme toisinaan pilkanneet Suomen oman historian tutkimusta navetan takaisten asioiden penkomiseksi, mikä käänteisellä tavalla kertoo kansallisesta ja arvottavasta ajattelusta ikään kuin ranskalaisen kylän asioiden selvittely olisi yhtään sen hohdokkaampaa tai tieteellisesti arvokkaampaa kuin savolaiskylän. Yleisen historian tutkimus voi Suomessa pahimmillaan tarkoittaa sitä, ettei suomalainen tutkija koe eikä näe tarvetta käydä vuoropuhelua kotimaisilla kielillä laadittujen tutkimusten kanssa.

Vaikkemme eläkään totalitaarisessa yhteiskunnassa, jossa valtion johto sanelee tieteiden tutkimuskohteet ja tulkinnat, osaamme myös itse asettaa rajoja sille, kuka historiaa pääsee tutkimaan ja mistä lähtökohdista ainakin silloin, kun laitokset ja oppiaineet valitsevat uusia tutkijakoulutettavia ja täyttävät opetus- ja tutkimustehtävien eri vakansseja – aina noita valintoja ei voi luonnehtia avoimiksi vaan joskus kovinkin nurkkapatriottisiksi. Ulkomaalaisia kohtaan kohdistettu vieroksunta on jäänyt vähäisemmäksi paljolti sen vuoksi, että tiedeyhteisömme on taustoiltaan edelleen paljon kansallisempi kuin vaikkapa länsinaapurissamme. Eikä kukaan liene selvittänyt sitä, miten kattavasti vähemmistöjemme edustajat pääsevät osallistumaan ammattitutkimuksen tekoon muissakin rooleissa kuin tutkimuskohteina.

Sinänsä historian kansallinen ulottuvuus on ymmärrettävä ja yleisinhimillinen piirre. Ihmi-

nen on tilallinen olento, ja useimmiten ikään kuin kasvanut – ja osin kasvatettukin – sisään tietynlaisiin, enemmän tai vähemmän alueellisesti kytkeytyneisiin kulttuurisiin ja henkisiin rakenteisiin. On luonnollista, että henkilökohtainen kiinnostus kohdistuu monesti ensi sijassa oman kotiseudun tai maakunnan tai maan historiaan, koska ne määrittävät myös omaa identiteettiä. Suomalaisillakin yliopistoilla ja niissä toimivilla historiaa opettavilla ja tutkivilla yksiköillä katsotaan olevan myös alueellisia tehtäviä yhteiskunnallisen vuorovaikutuksensa puitteissa. Oman maan menneisyyden ulkopuolelle suuntautuva kiinnostus voidaan puolestaan selittää globaalin tason ymmärtämisenä, mutta ehkä siltikin enemmän jotakin aikakautta tai kulttuurialuetta tai tutkimusteemaa kohtaan tunnettuna henkilökohtaisena kiinnostuksena.

Puhtaasti tieteelliseltä kannalta historiantutkijan kotipaikalla tai kansallisuudella ei ole merkitystä sille, miten tasokasta hänen tekemänsä tutkimus on. Luonnollisesti kielivaikkeudet voivat vaikeuttaa tutkimuskirjallisuuden tai lähteiden käyttöä, ja erilainen kulttuuritausta tai jo huonompi paikallistuntemus voi tuottaa myös monenlaisia tulkintavirheitä, mutta toisaalta kulttuurien tutkimuksessa ja sitä soveltavassa historiantutkimuksessa on tuotu esiin myös erilaisuuden rikastuttava vaikutus: ken tulee ”ulkopuolelta”, ei todennäköisesti ole yhtä sidoksissa vallitseviin paikallisiin ajatus- ja toimintamalleihin tai aikaisempiin tarkastelutapoihin. Jo keskiaikainen ruotsalainen sananlasku tiesi tämän muodossa ”Vieraan silmä on tarkka”.

MARKO LAMBERG

marko.lamberg@historia.su.se

marko.lamberg@helsinki.fi

marko.lamberg@uta.fi